

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Христини Сергіївни Юрко на тему:
**«Принципи тембрової організації в творах для струнно-смичкових
інструментів європейських композиторів кінця XX – XXI ст.»**
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 - «Музичне мистецтво»
з галузі знань 02- «Культура і мистецтво»

Публічну презентацію наукових результатів дисертації
проведено на засіданні кафедри теорії музики
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського
«22» червня 2026 року, протокол № 14

Обґрунтування теми. Композиторська практика XX ст. засвідчує кардинальне переосмислення статусу тембру в системі виражальних засобів музики. Це зумовлено декількома чинниками: актуалізацією тембрової колористичності в творах європейських композиторів XIX ст. з поступовим підвищенням її значення на межі XIX–XX ст.; перебудовою системи музичної мови на початку XX ст., відповідно, переакцентуванням ролі і значення виражальних засобів всередині системи; реакцією музичного мистецтва на зміну культурної парадигми. Музичний тембр проблематизується не тільки в композиторській практиці, а й у вербальних текстах (статтях) композиторів XX ст. (E. Varèse; P. Boulez; D. Smalley та ін.). При цьому спостерігається тенденція розширення його семантичних меж і функцій: тембр осмислюється як колорит, як самостійний чинник смислоутворення та структуроутворення. Тим самим тембр з «поверхні» композиції переміщується в її фундамент – синтаксис і структуру, стає одним із компонентів її конструктивної організації.

Особливий інтерес із цієї перспективи становлять сольні, ансамблеві та оркестрові твори для струнно-смичкових інструментів. Специфіка їхньої тембрової природи дає змогу досягати надзвичайно витончених тембрових ефектів. Саме тому в різні історичні епохи твори для струнно-смичкових вважалися і маркером композиторської майстерності, і своєрідною творчою лабораторією композиторів. Водночас жанри, основу тембрової організації яких становлять струнно-смичкові інструменти, увійшли до числа центральних жанрових моделей європейської музичної культури Нового часу (*concerto grosso*, струнні тріо, квартет, квінтет). Це зумовлює необхідність розробки адекватного аналітичного інструментарію, здатного описати та пояснити принципи тембрової організації в музиці для струнно-смичкових європейських композиторів кінця XX – XXI ст.

Незважаючи на значний корпус наукових праць, присвячених музичному тембру в різних аспектах – від акустичного і структурно-композиційного (P. Boulez; D. Smalley; E. Varèse; H. Terasawa, M. Slaney & J. Berger; O. Жарков; O. Войтенко) до семантичного (I. van Elferen; Г. Косенко; М. Пашковська) та нейростетичного, перцептивного тощо (N. Di Stefano; H. Terasawa, M. Slaney &

J. Berger; H. Zhang, J. Lin & S. Chen) – цілісного дослідження, яке б поєднувало теоретичні узагальнення уявлень про тембр з практичним аналізом принципів тембрової організації та функцій тембру на конкретному матеріалі творів сучасних композиторів для струнно-смичкових інструментів, на сьогодні бракує. Попри ґрунтовну розробку опозиційних пар тембрових властивостей у працях Ю. Іщенка та їхнє теоретичне осмислення О. Жарковим, запропонований аналітичний інструментарій потребує доповнення та модифікації для аналізу сучасної музики, де темброва активність, внутрішньо-темброві модифікації та складноутворені тембри набувають першочергового значення.

Таким чином, *актуальність обраної теми дослідження* зумовлена:

– переосмисленням статусу тембру в музичному мистецтві ХХ – ХХІ ст.; посиленням його смислоутворювальної та конструктивної ролі в музичних творах ХХ–ХХІ ст.;

– особливим інтересом до творів для струнно-смичкових інструментів, темброва специфіка яких створює широкі можливості для композиторських пошуків в сфері колориту і тембрової організації;

– потребою в переосмисленні можливостей застосування концепції опозиційних тембрових пар Ю. Іщенка відповідно до аналізу сучасних творів для струнно-смичкових інструментів; необхідністю осмислення функцій тембру в творах для струнно-смичкових інструментів європейських композиторів кінця ХХ–ХХІ ст.;

– необхідністю апробації інструментів аналізу принципів тембрової організації на матеріалі творів для струнно-смичкових інструментів, що належать сучасній композиторській практиці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано на кафедрі теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Зміст дисертації відповідає комплексній темі «Теоретичне музикознавство в історичному процесі розвитку» (протокол №5 Вченої ради від 29.12 2022 року, введено в дію наказом № 149–«З» від 30.12.2022 року). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ХНУМ імені І.П. Котляревського (протокол №3 від 27.10.2022 р.). Уточнення теми затверджено на засіданні Вченої ради ХНУМ імені І. П. Котляревського (протокол №6 від 29.01.2026).

Мета дослідження – виявити та обґрунтувати принципи тембрової організації в сольних, ансамблевих і оркестрових творах для струнно-смичкових інструментів європейських композиторів кінця ХХ – ХХІ ст. на основі осмислення тембру як складного багатовимірного явища.

Об'єкт дослідження – тембр як складне багатовимірне явище в європейській музиці ХХ – ХХІ ст.; **предмет** – принципи тембрової організації в творах для струнно-смичкових інструментів європейських композиторів кінця ХХ – ХХІ ст.

Матеріал дослідження – Струнний квартет (1991), «Марфа і Марія» для восьми віолончелей (2009) О. Щетинського та «Ноктюрн» для скрипки соло (1994), «Nymphéa Reflection» для струнного оркестру (2001) К. Сааріахо.

Досягнення поставленої в дисертації дослідницької мети, вирішення сформульованих завдань зумовили використання загальнонаукових (аналізу і синтезу, дедукції та індукції) і спеціальних **методів дослідження**, зокрема:

– *системного* – для обґрунтування статусу тембру як складного багатовимірною явища, структурування його функцій та моделювання цілісної системи принципів тембрової організації;

– *історичного* – для вивчення еволюції струнно-смичкових інструментів в контексті європейської музичної культури Нового і Новітнього часу в динаміці стильового, жанрового і техніко-виражального потенціалу;

– *жанрово-стильового* – для виявлення специфіки принципів тембрової організації крізь призму жанрових параметрів і стильових тенденцій;

– *органологічного* – для дослідження специфіки струнно-смичкових інструментів, еволюції їхнього художньо-технічного потенціалу та виражальних властивостей;

– *компаративного* – для зіставлення принципів тембрової організації в різних за виконавськими складами творах (сольних, ансамблевих, оркестрових).

– *тембрового аналізу*, націленого на виявлення специфіки тембрової організації творів для струнно-смичкових інструментів;

Теоретична база дослідження складається з наукових праць за такими напрямками:

– *теорія тембру* (О. Войтенко; Ю. Грібіненко; О. Жарков; О. Жарков & І. Коханик; Ю. Іщенко; Р. Каширцев; Г. Косенко; М. Пашковська; Д. Решетник; І. Тукова; Р. Boulez; N. Di Stefano; I. van Elferen; T. Elliott, L. Hamilton & F. Theunissen; J. Gibson; S. Larson & L. Van Handel; Shanshan Liu; R. Melara & L. Marks; A. Oliveira; R. Pace; C. Reuter & S. Siddiq; C. Saitis & S. Weinzierl; D. Smalley; H. Terasawa, M. Slaney & J. Berger; R. Toscano; E. Varèse; H. Zhang, J. Lin & S. Chen);

– *тембр і фактура* (М. Борисенко; С. Давидов; О. Жерздеєв; Г. Ігнатченко; Р. Каширцев; Д. Клебанов; І. Коновалова; С. Коробецька; О. Кріпак; А. Левченко; М. Плющенко; В. Приходько; Г. Савченко; І. Цурканенко; Д. Чистякова; Ян Цзін);

– *семантика тембру* (Г. Завгородня; Г. Косенко; Ю. Ніколаєвська; М. Пашковська; J. Bicknell; I. van Elferen; B. Gao; S. Johnson & A. Halpern; S. Koelsch; Shanshan Liu; C. Saitis & S. Weinzierl; P. Schlenker; D. Smalley; M. Stanley; J. Swain; L. Verdin; A. Zacharakis, K. Pasiadis, J. Reiss & G. Papadelis);

– *новітні міждисциплінарні дослідження тембру* (M. de Neeve; N. Di Stefano; J.-F. Lyotard; A. Oliveira; H. Terasawa, M. Slaney & J. Berger; A. Wahl; H. Zhang, J. Lin & S. Chen);

– *функції тембру* (М. Борисенко; Т. Веркіна; О. Войтенко; О. Жарков; О. Жарков & І. Коханик; Ю. Іщенко; А. Кравченко; Ю. Ніколаєвська; Д. Решетник; Ян Цзін; A. Carse; N. Di Stefano; I. van Elferen; R. Pace; K. Saariaho; D. Smalley);

– *струнно-смичкові інструменти: історія, техніка* (Є. Дубинець; С. Дікареєв; О. Клендій; Є. Константінова; Г. Косенко; О. Купріяненко; В. Мужчиль; М. Пашковська; В. Ракочі; І. Смірнова; М. Трянов; Н. Харнонкурт;

К. Чайковська; S. Adler; A. Carse; A. Casella & V. Mortari; D. Cope; W. Piston; K. Stone);

– *творчість К. Сааріахо та О. Щетинського* (В. Жаркова; М. Калашник; В. Максимчук; І. Палійчук; П. Рудь; Г. Савченко; K. Saariaho; A. Wahl).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

– запропоновано та обґрунтовано опозиційну темброву пару «темброва інерція / темброва активність»;

– запропоновано та обґрунтовано поняття «внутрішньо-темброва модифікація»; запропоновано власне визначення поняття «тембр»;

– модифіковано опозиційну темброву пару «змішані – чисті тембри» (Ю. Іщенко) в пару «складноутворені тембри – прості тембри»;

– запропоновано інтегральну ієрархічну систему принципів тембрової організації в сольних, ансамблевих та оркестрових творах для струнно-смічкових інструментів на основі модифікованої системи опозиційних тембрових пар Ю. Іщенка та теоретичних положень С. Ларсона & Л. Ван-Гандела;

– у творах для струнно-смічкових інструментів систематизовано принципи взаємодії тембру із фактурою, регістром, динамікою, технікою гри і способами звукоутворення;

– здійснено системну апробацію виявлених принципів тембрової організації на матеріалі різножанрових і різноскладових творів для струнно-смічкових інструментів європейських композиторів кінця ХХ- ХХІ ст.;

– аналіз творів К. Сааріахо здійснено на основі двох взаємодоповнювальних аналітичних моделях: інтегральної ієрархічної системи принципів тембрової організації та осі «звук–шум», концептуалізованої К. Сааріахо;

– задіяно зарубіжні джерела з проблем вивчення тембру, які раніше в українському музикознавстві спеціально та системно не розглядалися.

Набули *подальшого розвитку*:

– положення теорії тембру;

– концепція опозиційних тембрових пар Ю. Іщенка;

– уявлення про систему функцій тембру внаслідок доповнення і розширення;

– питання кореляції тембру та інших елементів музичної системи.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання матеріалів і результатів дослідження в подальших теоретичних розробках з проблематики тембру. Результати дослідження можуть бути корисними в практичній діяльності композиторів, виконавців, диригентів. Також можуть бути використані в навчальних дисциплінах теоретичного і історичного циклів – «Історія оркестрових стилів», «Сучасні оркестрові стилі», «Аналіз музичних творів», «Практикум з інструментування» тощо. Окремі положення дисертації можуть бути використані у виконавській практиці музикантами-струнниками для глибшого розуміння тембрової організації сучасних творів.

Апробація результатів дослідження. Обговорення дисертації відбувалось на кафедрі теорії музики Харківського національного університету мистецтв

імені І. П. Котляревського. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на тринадцяти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-творчих конференціях: III Міжнародній науково-творчій конференції «Сучасне слово про мистецтво: наука і критика» (Харків, 13–14.02.2023); XVII Міжвузівській студентсько-аспірантській науково-практичній конференції «Музичний твір як інтенція художньо-виконавського мислення» (Дніпро, 9–10.10.2023); Міжнародній науковій конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 22–23.11.2023); Міжнародній науково-творчій конференції наукового проєкту «Сучасне слово про мистецтво: наука і критика» (Харків, 13–14.02.2024); Міжнародній науково-творчій конференції «Богатирьовські студії: синтез теорії та практики» (Харків, 4–6.04.2024); II Всеукраїнському конкурсі науково-творчих презентацій імені Ірини Полусмяк (Харків, 1–3.05.2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна музика від акустики до електроакустики: теорія та практика» (Київ, 26–27.04.2024); Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Духовна культура України перед викликами часу» (Харків, 23.05.2024); V Міжнародній науково-творчій конференції «Мистецтво та наука в сучасному глобалізованому просторі» (Харків, 18–19.05.2024); Міжнародній науково-творчій конференції наукового проєкту «Сучасне слово про мистецтво: наука і критика» (Харків, 11–12.02.2025); Міжнародній науково-творчій конференції «Богатирьовські студії: синтез теорії та практики» (Харків, 11–12.04.2025); Міжнародній науково-теоретичній конференції молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI ст.» (Харків, 17–18.04.2025); Міжнародній науково-теоретичній конференції молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI» (Харків, 16–17.04.2026).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у п'яти статтях у наукових фахових виданнях категорії Б, затверджених МОН України, а також у чотирьох публікаціях апробаційного характеру, виданих у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Статті в наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові (категорія Б), галузь «Музикознавство»

1) Юрко, Х. (2023). «Марфа і Марія» для восьми віолончелей Олександра Щетинського: інтеграція/дезінтеграція як принципи тембрової організації. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 65, 9–26. DOI: https://intermusic.kh.ua/vypusk65/problem_65_1_yurko.pdf

2) Юрко, Х. (2024). Аспекти дослідження тембру у науковому дискурсі. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 71, 7–23. DOI: https://intermusic.kh.ua/vypusk71/problemy_71_1_Yurko.pdf

3) Юрко, Х. (2025). Функції музичного тембру: досвід аналітичного узагальнення. *Слобожанські мистецькі студії*, 2(08), 116–120. DOI: <https://doi.org/10.32782/art/2025.2.21>

4) Юрко, Х. (2025). Принципи тембрової організації у струнному квартеті О. Щетинського. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 233–239. DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-4-28>

5) Юрко, Х. (2025). Семантика тембру: теоретичні підходи та аналітичні аспекти. *Слобожанські мистецькі студії*, 3(09), 151–154. DOI: <https://doi.org/10.32782/art/2025.3.28>

Наукові праці апробаційного характеру

1) Юрко Х. (2023). «Ноктюрн» для скрипки соло Каїй Сааріахо в аспекті тембрової організації. *Музичний твір як інтенція художньо-виконавського мислення* (с. 49–51). Дніпровська академія музики. ЛІРА.

2) Юрко Х. (2023). Ліричні вібрації струнних у «Варіаціях відкритого простору» З. Алмаші. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* (с. 151–153). Харківська державна академія культури.

3) Юрко Х. (2024). Опозиційні пари понять у темб्रोзнавстві. *Духовна культура України перед викликами часу* (с. 92–94). Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

4) Юрко Х. (2026). Система принципів тембрової організації. *Культура та інформаційне суспільство XXI* (с. 284–286). Харківська державна академія культури.

https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/konfer/konfer/KIS-2026/KIS-2026_1.pdf.

Характеристика особистості здобувача. Христина Юрко у 2022 році закінчила Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського і одержала ступінь магістра.

Від 01 жовтня 2022 року до 30 вересня 2026 року навчалася в аспірантурі Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського на кафедрі «Теорії музики», за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво» (науковий керівник – Савченко Ганна Сергіївна, кандидат мистецтвознавства, доцент; професор кафедри композиції та інструментування).

Довідка про виконання освітньо-наукової програми А26 № 005, видана 12 січня 2026 року, підтверджує успішне виконання всього об'єму навчання.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою з правильним вживанням лінгвістичної та спеціальної термінології. Стиль викладених в дисертації матеріалів дослідження – науковий.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час виконання дисертації здобувач дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Як результат попередньої експертизи дисертації Христини Сергіївни Юрко у межах публічної презентації наукових результатів дисертації, проведена на засіданні кафедри теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського «22» червня 2026 року (протокол № 14) та повноти основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО

1. Дисертація **Христини Сергіївни Юрко «Принципи тембрової організації в творах для струнно-смичкових інструментів європейських композиторів кінця ХХ – ХХІ ст.»**, представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 - Музичне мистецтво є ґрунтовним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, її зміст відповідає спеціальності 025 - Музичне мистецтво. Визначені мета та завдання повністю розв'язані, основні положення дисертації обґрунтовують наукову новизну. Обсяг та структура дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на ступінь доктора філософії.

Результати дисертації пройшли апробацію на 13 науково-практичних конференціях; основні положення відображено у 5 наукових публікаціях та 4 працях апробаційного характеру.

2. Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертація **Христини Сергіївни Юрко «Принципи тембрової організації в творах для струнно-смичкових інструментів європейських композиторів кінця ХХ – ХХІ ст.»** має теоретичну, практичну значущість, наукову новизну; її результати можуть бути запроваджені до науково-теоретичної та практичної сфер музичного мистецтва України. Дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам, передбаченим пунктами 10 та 11 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), та може бути представлена у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 - «Культура і мистецтво».

3. Рекомендувати дисертацію **Христини Сергіївни Юрко «Принципи тембрової організації в творах для струнно-смичкових інструментів європейських композиторів кінця ХХ – ХХІ ст.»** до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 - «Культура і мистецтво».

Результати дисертаційного дослідження обговорено і схвалено на публічній презентації наукових результатів дисертації, яку було проведено на засіданні кафедри теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Головуючий на публічній презентації наукових результатів дисертації:

Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри теорії музики
Харківського національного університету
мистецтв імені І. П. Котляревського

Оксана АЛЕКСАНДРОВА